

BESLUT

2016-10-31

Dnr: 16/00849

SAKEN

Vetenskapsradion, P1, 2016-03-18, inslag om kadmium; fråga om saklighet

BESLUT

Inslaget frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kravet på saklighet.

INSLAGET

I inslaget sades bland annat följande.

(Programledare) – Mer vegetarisk kost är bra för folkhälsan, men det finns också nackdelar med mer frukt och grönt. En utökad vegetarisk kost kan nämligen göra så att allt fler drabbas av njurproblem och benskörhet. Och en orsak är att frukt och grönt och spannmål odlas på jordbruksmark med naturligt höga halter av den giftiga tungmetallen kadmium. (Reporter) – I dag är vegetarianer en riskgrupp för att få i sig ohälsosamma mängder kadmium. En annan riskgrupp är kvinnor, eftersom kroppen tar upp mer kadmium från maten om man har järnbrist och följderna kan bland annat bli benskörhet och skador på njurarna.

Reportern sa att enligt Livsmedelsverket beräknas ett par hundratusen svenskar få i sig så mycket kadmium via vegetabilier att de riskerar att drabbas av ovan nämnda negativa hälsoeffekter. En professor i miljömedicin uttalade sig och sa att samhället måste se till att kadmiumhalterna i våra grödor sjunker. Reportern sa att ett skäl till att mängden kadmium i maten inte sjunker är att vissa jordbruksområden har naturligt höga kadmiumhalter i jorden. Avslutningsvis sades det att det mest effektiva sättet att minska mängden kadmium i maten kan vara att sluta odla livsmedel i vissa områden i Sverige där halterna av kadmium är höga. Detta enligt kartläggningar som utförts av bland annat en kadmiumforskare vid Sveriges lantbruksuniversitet.

ANMÄLAN

Anmälaren är föreningen Läkare för framtiden. I anmälan anfördes att inslaget brast i saklighet och följande kritik förs fram.

I inslaget sades att fler människor i Sverige kan drabbas av njurproblem och benskörhet om allt fler går över till vegetarisk kost, och att den giftiga tungmetallen kadmium skulle vara den bakomliggande orsaken till detta. Dessa uppgifter är felaktiga och missvisande. Reportern har gjort en grav feltolkning av de uppgifter han inhämtat och kan inte ha gjort en rimlig faktakontroll innan sändning. Ett samtal till en toxikolog vid Livsmedelsverket hade räckt för att dementera uppgifterna. Sändningen orsakade skada då den fick stor spridning i flera riksmidier, som även de missade att göra en faktakontroll.

Anmälaren hänvisar till en text på föreningens webbplats som handlar om inslaget i *Vetenskapsradion*.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Radio (SR) anser att inslaget överensstämmer med kravet på saklighet och anför sammanfattningsvis följande.

På Livsmedelsverkets hemsida framgår att det är viktigt att minska intaget av kadmium där det går eftersom långvarigt kadmiumintag kan skada njurar och skelett. Samtidigt som andra giftiga ämnen i vår miljö har minskat de senaste decennierna ligger exponeringen av kadmium via kosten stabil. Kadmiumhalten minskar inte, enligt Livsmedelsverkets mjölstudie.

Den största källan till kadmium (för icke-rökare) uppges vara ”den mat vi äter mycket av och som är basen för många, som potatis och produkter gjorda av säd”. Enligt en teamchef på Risk-nyttohantering och miljö på Livsmedelsverket och som *Vetenskapsradion* talat med, kommer 40 procent av kadmiumintaget från spannmålsprodukter, 20 procent från potatis och cirka 15 procent från frukt och grönsaker. Detta är till stor del vad en vegetarisk kost bygger på.

På frågan om det är farligt att enbart äta vegetarisk kost skriver Livsmedelsverket att ”den som äter ensidigt riskerar att få i sig mer av ett speciellt ämne” och att ”personer med järnbrist kan ta upp mer kadmium”. På hemsidan stod även att vegetarianer tillhörde en riskgrupp.

På EU-kommissionens hemsida framgår också att vegetarianer är en grupp som i högre grad riskerar att få i sig kadmium genom kost. SR vill framhålla att programbolaget har skäl att utgå ifrån att information på myndigheters webbplatser är korrekt. *Vetenskapsradion* tog även kontakt med en professor i miljömedicin före sändning. Professorn hävdade att vegetarianer har 30–40 procent högre intag av kadmium än de som äter vanlig husmanskost. Ett skäl är att vegetarianer, generellt sett, har lägre järnstatus samt att kadmium finns i många vegetabilier. Rådet, från såväl professorn som Livsmedelsverket, är dock att äta mycket vegetabilier eftersom det är bra av hälso- och miljöskäl. Det minskar bland annat risken för hormonrelaterad cancer och hjärt- och kärlsjukdomar. Den fråga som reportern ställde till professorn

och som man hör svaret på i det anmälda inslaget är: så följer vi de råden (med mer vegetarisk kost) så kommer vi få i oss mer kadmium framöver? Professorn svarar då: Ja, precis. Därför måste samhället se till att halterna sjunker i våra grödor.

Mot bakgrund av ovanstående anser SR att det finns grund för uttalandet att ”fler människor *kan* drabbas av njurproblem och benskörhet om allt fler går över till vegetarisk kost”. Det som framgår av inslaget är att det finns en risk att kadmiumintaget kan öka om rekommendationerna följs, inte att så har skett.

SR har till sitt yttrande bland annat bifogat en utskrift av en intervju med professorn i miljömedicin.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SR ska utöva sändningsrätten sakligt och med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändningstillståndet). Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas. SR ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet (14 § andra stycket i sändningstillståndet).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att det i inslaget uppgavs av programledaren att en utökad vegetarisk kost kan göra så att allt fler drabbas av njurproblem och benskörhet. Enligt nämndens mening var uttalandet en kategorisk tolkning av det underlag SR angett som grund för uppgifterna i sitt yttrande. Mot bakgrund av att det inte fastslogs i inslaget att njurproblem och benskörhet blir en följd av en utökad vegetarisk kost, utan att påståendet gjordes med viss reservation, samt vad SR anfört om vad som framkommit i en intervju med professorn i miljömedicin anser nämnden att inslaget inte strider mot kravet på saklighet.

Detta beslut har fattats av Kristina Ståhl, Elisabet Bäck, Leif Hedman, Jan Holmberg, Nedjma Chaouche, Ulrika Hansson och Clas Barkman efter föredragning av Gustav Aspengren.

På granskningsnämndens vägnar

Kristina Ståhl

Gustav Aspengren